

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

На основу члана 127 Статута Филолошког факултета Универзитета у Београду и члана 1 Закона о високом образовању Наставно-научно веће Филолошког факултета Универзитета Београду именовало нас је на седници одржаној 31. октобра 2018. у Комисију за преглед и оценовање докторске дисертације коју је Јелене Журић, мастер, предала под „Поетика прозе Воје Чолановића“, о чему подносимо следећи извештај.

1. др Михајло Пантић, редовни професор, наука о књижевности, српска књижевност, јужнословенска компаратистика, 2009. Филолошки факултет Универзитета у Београду, Катедра за српску књижевност са јужнословенским књижевностима; ментор;
2. др Радивоје Микић, редовни професор, наука о књижевности, српска књижевност, 2005. Филолошки факултет Универзитета у Београду, Катедра за српску књижевност са јужнословенским књижевностима; члан Комисије;
3. др Владислава Гордић Петковић, редовни професор за ужу научну област Енглеска и америчка књижевност, 2008, Филозофски факултет, Нови Сад; члан Комисије.

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Кликните да бисте почели унос текста.

1. Име, име једног родитеља, презиме:

мр Јелена М. Журић

2. Датум рођења, општина, република:

5. август 1959. Панчево, Панчево, Србија

3. Датум одбране, место и назив магистарске тезе:

2011, Филолошки факултет Универзитета у Београду, мастер:

„Најпесничкији предмет на свету од Орфеја до Миљковића” (Аналитичко читање студије Слободана Владушића *Ко је убио мртву драгу*) и „Мотив детета малог као биберово зрно у бајци, драми за децу и стрипу” (уџбенички приступ)

4. Научна област из које је стечено академско звање мастер:

Област филолошких наука – Наука о књижевности

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

„Поетика прозе Воје Чолановића”

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Докторска дисертација мр Јелене Журић „Поетика прозе Воје Чолановића” има 799 страна. Садржај дисертације организован је у пет поглавља: „Увод” (1–6), „Теоријско-методолошки оквир” (6–49), „Књижевноисторијски контекст” (49–99), „Поетика прозе Воје Чолановића: од реализма до „пост”-постмодернизма” (99–767), „Закључна разматрања” (767–776), са одговарајућим, посебно насловљеним потпоглављима. Четврти део, посвећен тумачењима сваког појединачног дела, приповедака и романа, издељен је по хронолошком, декадном принципу, те садржи и додатна потпоглавља. На крају дисертације (стр. 776–799) налази се попис цитиране литературе („Извори”, „Радови о прози Воје Чолановића”, „Теоријска литература, други извори и речници”). У „Садржају” је наведен и „Распоред табела у раду”: наслови 10 табела и број страна на којима се оне у раду налазе. Биографија ауторке налази се на 799. страни.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Предмет дисертације мр Јелене Журић је поетика прозе Воје Чолановића (1922–2014), приповедача и романсијера, есејисте и преводиоца. Истраживање полази од тезе да је

Чолановићева проза, посматрана у целини, по многим одликама специфична и репрезентативна за српску књижевност друге половине 20. века и прве деценије 21. века, те да јој припада значајно место у приповедном систему српске књижевности – али да поетика прозе тог писца није до сада била предмет обухватнијег научног разматрања, нити јој је, углавном, у књижевноисторијским текстовима и релевантним прегледима српске књижевности посвећена одговарајућа пажња. Докторска дисертација „Поетика прозе Воје Чолановића” настала је са тежњом да се што обухватније опише, систематизује и протумачи прозни опус Воје Чолановића, односно да се што помнијом анализом Чолановићевих прозних остварења сагледају дometи његовог стваралаштва у контексту српске књижевности од четрдесетих година 20. века до прве деценије 21. века и тиме допринесе ревалоризацији његове приповедачке поетике, а самим тим и прецизнијем одређивању њеног положаја у оквиру периодизацијског система српске књижевности.

У средишту истраживања су реалистичке, модернистичке и постмодернистичке одлике прозе Воје Чолановића – посматране у контексту поетичког (књижевнотеоријског) одређења и, истовремено, у развојном следу српске књижевности друге половине 20. века и прве деценије 21. века, те књижевноисторијских прегледа и њене периодизације. Докторандкиња Јелена Журић је своје истраживање усмерила на испитивање аналитичког „шума” насталог у рецепцији, тумачењима и вредновањима Чолановићеве поетике и, сходно томе, на пропитивање констатоване *апартности* њене појаве у савременој српској књижевности. Докторска дисертација „Поетика прозе Воје Чолановића” структурирана је тако да, хронолошки и паралелно, прати редослед објављивања Чолановићевих прозних дела, њихову критичку рецепцију и поетичко позиционирање, а потом се аналитички концентрише на тумачење сваког појединачног дела (и сваке приповетке понаособ) те на извођење закључака у вези са њиховим прецизнијим поетичким одређењима. Истраживање мср Јелене Журић показало је како се у појединим критичким и интерпретативним текстовима доследних тумача Чолановићеве прозе не само наглашавају (осим модернистичких) постмодернистичке одлике његове поетике (уз доследно истицање да је реч о недовољно тумаченом, „непрочитаном” аутору, о „апартности” његове појаве), а да се, на другој страни, у највећем броју релевантних књижевноисторијских прегледа и књижевнотеоријских погледа (као и у антологијама) – Воја Чолановић или и не помиње, или се, поменуто у набрајању, јавља у контексту говора о реалистичким и модернистичким стремљењима српске књижевности и њених прозаиста друге половине 20. века. Истраживање које је имало и тај задатак да покуша да осветли питање *апартности* и да открије и установи на који се начин поменути „шум” може, накнадним читањима и тумачењима ублажити или сасвим превазићи, показало је, у закључним разматрањима, како поетици прозе Воје Чолановића припада јасно издвојено, истакнуто место у оквирима модернистичке и постмодернистичке струје српске књижевности. Докторандкиња Јелена Журић утврдила је да само ране Чолановићеве приповетке, објављене до почетка педесетих година 20. века у листовима и часописима, показују реалистичке одлике, а да је већ од прве

збирке приповедака (*Оседлати међаву*, 1958) – укључујући и дневничке записе вођене током Другог светског рата (објављене из рукописа), као и роман *Друга половина неба* (1963) – Чолановићева проза, по свим својим карактеристикама, модернистички оријентисана. Истраживање је такође показало да је Воја Чолановић један од првих постмодернистичких писаца у српској књижевности, и да се постмодернистичке одлике његове прозе утврђују од другог романа, *Пустоловине по мери* (1969), преко свих приповедака и романа настајалих током седамдесетих, осамдесетих и деведесетих година 20. века, закључно са последњим романом, *Одом мањем злу* (2011).

Узимајући дисертацију мср Јелене Журић „Поетика прозе Воје Чолановића” у целини, може се утврдити да је ауторкино истраживање засновано на: а) помном читању и тумачењу Чолановићевих прозних текстова (приповедака и романа), као и његових есеја, беседа, интервјуа и научно-популарних текстова; б) анализи кључних поставки садржаних у књижевноисторијским прегледима историчара српске књижевности и приказима и освртима српских књижевних критичара; в) аргументацијама књижевних теоретичара наратолошке, структуралистичке и постструктуралистичке оријентације, посебно у питањима разграничавања поетичких одлика модернизма и постмодернизма и г) постављању Чолановићеве прозе и његових поетичких схватања не само у контекст српске књижевности него и, компаративно, у оквиру светске књижевности, посебно англосаксонске. Осим тога, ауторка је знатну пажњу посветила језичкостилским карактеристикама прозе Воје Чолановића, и то са лингвостилистичког и лексиколошког аспекта.

После „Увода”, у делу „Теоријско-методолошки оквир”, дефинисане су књижевнотеоријске поставке за прецизније одређивање књижевне поетике и, у оквиру тога, експлицитне, имплицитне, иманентне поетике, аутопоетике и поетике постмодернизма/постмодернистичких поетика. Кључно место у том делу ауторкиних истраживања заузима разматрање и тумачење проблемског питања „истине у књижевности“ – са полазиштем у поетичком односу Воје Чолановића према њему, и то од првог до последњег романа (*Друга половина неба*, 1963. – *Ода мањем злу*, 2011), у којима се оно експлицитно и/или имплицитно и апострофира. Линија тако устројеног истраживања водила је од установљавања експлицитних и имплицитних поетичких схватања Воје Чолановића преко изналажења њиховог порекла – подједнако у високо израженој поетичкој самосвести писца и у његовој лектури и ерудицији. Тако је на једној страни и на почетку, показана веза између поетике прозе Воје Чолановића и Хакслијевог есеја „Трагедија и потпуна истина” – коју доминантно одређује идеал „хомеровске“ истине и „одисејски“ конципиране прозе, у којој ће истовремено обитавати узвишено и банално, трагичко и комичко, са увиром у специфичне облике ироније и хумора, као трајног обележја Чолановићеве прозе. С друге стране, мср Јелена Журић изложила је преглед књижевнотеоријских поставки и увида у питање „књижевне истине“ од антике до постмодернизма (изложених у студији *Истина и поетика* Корнелија Кваса), са посебним освртом на гледишта Кете Хамбургер, Ханса Георга

Гадамера, Линде Хачион и Лубомира Долежела, а потом и других теоретичара. Нарочиту пажњу ауторка је посветила дефинисању поетика модернизма и постмодернизма које је, међу првима, поставио амерички теоретичар Ихаб Хасан, чији је семинар у Салцбургу, посвећен америчкој књижевности, Воја Чолановић похађао још 1965. године, и са којим је био у дугогодишњој преписци. Из увида Ихаба Хасана и Лубомира Долежела, у првом реду (а потом и Епштејна, Лиотара, Принса, Абота, Барта и других) – докторандкиња Јелена Журић извела је главне поставке и за тумачење (пост)модернистичких одлика поетике прозе Воје Чолановића, али и за аргументовање поетичке оправданости одређених наративних поступака и структурних решења аутора, која је, у својеврсном „миметичком” читању и тумачењу, књижевна критика током вишедеценијског Чолановићевог стваралачког рада проблематизовала, превиђала или оспоравала.

Трећим поглављем, „Књижевноисторијским контекстом”, ауторка је обухватила био-библиографске чињенице са (образложеним) уверењем да херменеутички, аналитички приступ прозном опусу Воје Чолановића и његовој поетици, у монографски замишљеној студији, треба да пружи и прецизнији преглед књижевног деловања Воје Чолановића: прозног писца, есејисте, преводиоца, писца научно-популарних текстова, уредника и аутора Научног програма ТВ Београд. С тим у вези, мср Јелена Журић је неопходну пажњу посветила социокултурном и књижевном контексту у којем се то деловање одвијало: од почетка 50-их година и полемике између „реалиста” и „модерниста”, увођења модерних књижевних проседа, педесетих и шездесетих година, означених успоном модерног српског романа и приповетке, те током периода од седамдесетих година наовамо у светлу појаве оних поетичких конфигурација које наговештавају и установљују постмодернизам. У те оквиру смештено је и ауторкино истраживање периодизацијског позиционирања поетике прозе Воје Чолановића, у ком се, махом, она не сагледава и не дефинише као постмодернистичка. У наведеном поглављу ауторка је нарочиту пажњу усмерила и на аутобиографску прозу Воје Чолановића (у књизи *Воја Чолановић*) – налазећи блиску везу између аутобиографске грађе коју писац (пред крај живота) наративизује и литерарно/поетички акцентује и целокупног његовог прозног опуса.

Четврто поглавље, „Поетика прозе Воје Чолановића: од реализма до (пост)постмодернизма”, представља средишњи, и најобимнији део студије (од 99. до 767. стране) у ком се анализира целокупни Чолановићев прозни опус – тридесет и једна приповетка и осам романа, уз осврте на поједине (досад објављене) дневничке записе и есејистичке текстове. Ауторка у њему хронолошки (деценију за деценијом), с освртом на књижевноисторијске прегледе и на доминантна усмерења српске прозе, најпре представља оновремену критичку рецепцију Чолановићевих дела, а потом свако од тих дела интерпретативно-аналитички тумачи. Мср Јелена Журић је одговарајућу пажњу посветила осврту на досадашњу рецепцију Чолановићеве прозе у српској критици и књижевноисторијским прегледима ради навођења њених поетичких својстава која су се временом издвојила и усталила у критичким читањима, те, с тим у вези, и ради настојања да

се ти ставови преиспитају, потврде или коригују. Предлозима одговора на кључна проблемска питања настојала је и да оцрта главне координате Чолановићеве поетике, на шта се касније позива, синтетично, и у закључку. У оквиру тога ауторка је настојала да проучи и систематизује и Чолановићеве (ауто)поетичке исказе и записе, било да су они део метафикционалних стратегија (аутореференцијални), било да су садржани у есејима или пригодним беседама, или представљају одговоре на директна питања постављена у интервјуима. Један део аналитичке пажње посвећен је издвајању и тумачењу језичкостилских карактеристика Чолановићеве прозе и то са становишта лингвостилистике и лексикологије, будући да се најпре на том, својеврсном микроплану, огледају и уочавају темељне пишчеве поетичке поставке.

Увиди до којих је у својим истраживањима и тумачењима прозе Воје Чолановића дошла докторандкиња Јелена Журић показују како су и књижевна критика и књижевна историографија – у недостатку адекватног аналитичког инструментаријума и предмету одговарајуће методологије – на одређени, симптоматичан начин, „касниле” у правовременом и прецизнијем одређивању њених поетичких карактеристика и литерарне вредности. Сагласно томе, ауторка је аргументовано утврдила како је, захваљујући својеврсном „миметичком” читању, неретко импресионистичком и идеолошком, готово све до романа *Зебња на расклапање* (1987), Чолановићева проза непрецизно одређивана као реалистичка. Међутим, она је показала како се, према доминантним поетичким одликама, и Чолановићеве романи објављени пре *Зебње на расклапање*, коначно у критици окарактерисани као постмодернистичка проза, морају прикључити том току српске књижевности. Мср Јелена Журић установљује како роман *Друга половина неба* (1963), попут романа Данила Киша *Мансарда*, треба одредити као модернистички; а романи *Пустоловина по мери* (1969), *Телохранилац* (1971) и *Леви длан, десни длан* (1981) – као постмодернистички. Притом, утврдила је и поетичке сродности Чолановићевих романа са постмодернистичким делима стране књижевности, превасходно Џона Фаулса и Томаса Пинчона, са којима они готово упоредо настају (пре свега са Фаулсовим). Од *Зебње на расклапање* Воја Чолановић даље развија сопствена поетичка пропитивања могућности и опсега постмодернистичког приповедања – посежући и за експерименталним и радикалнијим захватима у приповедању, поигравајући се неретко већ освојеним „пољем“, тзв. „самосвесне метафикције”, конструисањем (аутентизацијом) и деконструисањем (подривањем аутентизације) приповедног света – што доводи до хиперметафикције (према Долежелу) у роману *Цепна коб* (1996) и, на крају, до енциклопедијског модуса, односно „максималистичког“ романа (према Ерколину), какав је *Ода мањем злу* (2011).

У „Закључним разматрањима” мср Јелена Журић сумира резултате својих истраживања тако што сажето, пратећи развојне стваралачке фазе Воје Чолановића, представља кључне компоненте поетике његове прозе, онако како су се временом устаљивале, развијале и надограђивале, творећи тако један сасвим доследан и самосвојан поетички систем.

VI Списак научних и стручних радова који су објављени или прихваћени за објављивање на основу резултата истраживања у оквиру рада на докторској дисертацији:

1. „Језичко-стилске карактеристике романа *Ода мањем злу* Воје Чолановића”, у: *Књижевна историја*, XLVI, 152, стр. 141–176. – Београд: Институт за књижевност и уметност, 2014. УДК 821.163.41.08–31 Чолановић В.; 821.163.41.09–31:81`38 Научни чланак
2. „‘Самообнажујуће приповедање’ и љубавна тематика у романима *Пустоловина по мери* и *Ода мањем злу* Воје Чолановића”. У: *Philologia Mediana* – Ниш: Филозофски факултет, 2015, стр. 237–251. Оригинални научни рад УДК 821.163.41.09–31 Чолановић В.
3. „Најдоследнији модерниста” у: *Књижевни магазин* (Тема броја: Воја Чолановић), број 169–174, година XV, јул – децембар 2015, стр. 40–44.
4. „Ратни портрет уметника у младости” у: *Призор*, часопис за културну историју Јадра, бр. 15, 2016, Центар за културу „Вук Караџић”, Лозница, стр. 7–10, 75.071.1:929 Поповић М. 821. 163. 41:929 Чолановић В.
5. „Индивидуална лексика у роману *Ода мањем злу* Воје Чолановића”, у: *Зборник Матице српске за књижевност и језик*, књ. 65, св. 1, 2017, стр. 219–241.
UDC 821.163.41-31.09 Čolanović V.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Докторска дисертација мср Јелене Журић „Поетика прозе Воје Чолановића” на посебан, херменеутички одређен начин потврђује Чолановићеву ерудицију, његово познавање књижевности, нарочито енглеске и америчке (коју је преводио и о којој је писао) и српске, као и филологије и лингвистике (страних језика и српског језика), појединих научних грана и дисциплина, уметности, савремених медија и филозофије, те креативну способност писца да та знања функционално интертекстуално повезује у својим модернистички и постмодернистички оствареним прозним делима. Дисертација такође показује да се Чолановићева проза по вредности сврстава у најбоља, репрезентативна дела савремене српске књижевности, као што се може довести у компаративну везу и са модернистичким и са постмодернистичким делима значајнијих страних писаца. Анализа и тумачење доказују оправданост полазишне тезе да прози Воје Чолановића није до сада

посвећивана научна пажња коју она одавно, а свакако заслужује.

Одлике поетике прозе Воје Чолановића ауторка, на основу доминантних поетичких константи, сажима тако што издваја низ њених карактеристика: богата језичка имагинација и стваралачки однос према језику; инсистирање на илузији („ефекту”) стварности (аутентизацији) прецизним одређивањем времена и места као реалистичког оквира фикције, (квази)документаристичким коришћењем форме дневника, фактографских података о актуелним политичким и социокултурним догађајима, новинских чланака, научних и уметничких чињеница, па чак и статистичких извештаја – али и подривање аутентизације метафикцијом (већ од *Пустоловине по мери*); хуморно-иронијска дистанца и према приказаној стварности и према начину њеног приказивања, што је водило метафикционалном огољавању поступка и подривању аутентизације (посредством ироније, техником сказа), те и, у одређеној мери, ка бурлескним или гротескним наративним моделима; експериментисање на плану фокализације и гласа наратора: од „свезнања” до „ограниченог знања”, од (квази)бихевиористичке перцепције до залажења у свест и подсвест књижевног јунака до (ауто)иронијског и пародијског третирања његове позиције „драматизованог наратора” који се поетички конфротира (имплицитном) аутору (најизраженије у романима *Цепна коб* и *Ода мањем злу*); обликовање књижевног јунака, градског интелектуалца, у иронијском и пародијском кључу, како у ратним годинама, тако и у свим послератним деценијама, закључно са почетком 21. века, при чему се издваја његов донжуански и његов породични тип, са понављањима и варијацијама у више приповедака и два романа (најочигледније у романима *Пустоловина по мери* и *Ода мањем злу*); дезоријентација/дестабилизација „субјекта” у односу на егзистенцијалну угроженост којој је изложен, и у погледу осећања времена (прошлости, садашњости и будућности; физичког, измерљивог и психолошког, афективног времена); топос града, препознатљива топографија Београда те, с тим у вези, стваралачка надградња хронотопа града од реалистичке, преко модернистичке до постмодернистичке визуре; опредељење за парадокс у књижевном и језичком обликовању приповедног света; реторика наслова, назива, имена јунака – именовања уопште (у сврху метафоризације семантике дела, карактеризације ликова и њиховог деловања у приповедном свету), при чему се инсистира на њиховом оксиморонском, зачудном, у први мах значењски енигматичном карактеру; препознатљиви елементи постмодернистичке наратије: аутореференцијалност, цитатност, интертекстуалност и интермедијалност уз, истовремено, стваралачко пропитивање њених конвенција и поигравање већ утврђеним формама и наративним решењима; централно место начела несигурности (неизвесности), које управља светом и човековом судбином у њему, односно начела неодређености у њиховом приказивању (перспективи наратора) као темељном принципу постмодернистичких поетика; акцентовање унутарњег у односу на спољашње: субјективно искуство наспрам колективног, у „малом наративу” насупрот епском захвату тзв. великог наратива; хумор и карневализација: иронијски дискурс легитимише сумњу и ерос непрекидне потраге за смислом и значењем, а укида танатос

(тотализацију) идеолошких, политичких, научних и уметничких „вечних” истина и вере у апсолутни прогрес и, с тим у вези, увођење „феномена унатражности”, те поигравање његовим диспозицијама на плану садржине и форме приповедног текста; испитивање могућности и опсега нелинеарног приповедања (најизразитије у хиперметафикцијском роману *Цепна коб* и у „унатражној причи” романа *Лавовски део ничега*); настојање да се и графички делује на рецепцију текста – уметањем (стриполиких) цртежа, знакова и натписа или репродуковањем појединих ликовних дела, као и (псеудо)документаристичких записа и скица приписаних књижевним јунацима или преузетих новинских чланака и огласа; постмодернистички *енциклопедијски модус* у романескном приказивању „тоталитета стварности” (*Ода мањем злу*).

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА НАПОМЕНА:

Аналитичко читање књижевног опуса Воје Чолановића, како због његовог квалитета и уметничке посебности, тако и због проблемских питања која имплицитно поставља, и, не на последњем месту, зарад обима чије читање и истраживање захтева и време и знање, представља интерпретативни изазов првог реда. Докторска дисертација „Поетика прозе Воје Чолановића” мср Јелене М. Журић успешно одговара том изазову, уважавајући оно најбоље или најкарактеристичније што је о Чолановићевом делу до сада речено, али одлази и даље, нудећи први покушај збирне анализе пишевог идејно, тематски и обликовно разноликог, сложено сазданог, и сагласно томе аналитички захтевног стваралачког поља. Докторандкиња Јелена М. Журић стога се, нужно, морала определити за методолошки плурализам, имајући на уму и природу интерпретираног прозног опуса и опште друштвене, историјске и њима саображене поетичке околности, односно динамичне промене у којима је он настајао, постајући временом, како се и испоставља после читања понуђене дисертације, незаобилазан, по много чему инвентивно иновативан, ауторски упечатљив и препознатљив део језичког, имагинарног света модерне и постмодерне српске прозе. Књижевноисториографска, културноисторијска и, посебно, аналитичка разматрања понуђена у дисертацији „Поетика прозе Воје Чолановића” усаглашена су са прегледно изложеним наратолошким, структуралистичким и постструктуралистичким књижевнотеоријским постултима који чине да предочено тумачење, односно појединачне и компаративне анализе у интерпретативном збиру постану и уверљиве и прихватљиве у мери у којој наука о књижевности то допушта.

X ПРЕДЛОГ:

На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже:

Имајући на уму све претходно речено и сматрајући да је докторска дисертација „Поетика прозе Воје Чолановића” мср Јелене Журић урађена на начин близак природи тумаченог дела, са уважавањем методолошких захтева које је потребни испунити при изради академског рада датог нивоа и врсте, а подразумевајући да је по природи ствари интерпретација предметног опуса неисцрпна, Комисија позива докторандкињу на усмену

одбрану тезе.

др Михајло Пантић, редовни професор

др Радивоје Микић, редовни професор

др Владислава Гордић Петковић, редовни професор

У Београду, _____ 2018.